

Trávníček, Zdeněk

[Eklund, Matti. Choosing normative concepts]

Pro-Fil. 2020, vol. 21, iss. 1, pp. 88-90

ISSN 1212-9097 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/pf20-1-2040>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142699>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATTI EKLUND, *CHOOSING NORMATIVE CONCEPTS*

Oxford University Press, 2017, 240 s.

ZDENĚK TRÁVNÍČEK

Katedra právní teorie PrF MU, Brno, Česká republika, travnicek.z@gmail.com

RECENZE

Matti Eklund, profesor filosofie na univerzitě v Uppsale, představil v roce 2017 svou první monografii. Nese název *Choosing Normative Concepts* a byla vydána nakladatelstvím Oxford University Press. Není zvláštní pouze tím, že se jedná o jeho první monografii, ale také tím, že je zaměřena na metaetiku, ačkoliv je Eklund mnohem více etablovaný na poli metafyziky a filosofie logiky.

Tématem recenzované knihy, jak její název napovídá, jsou normativní pojmy. Základem, kolem něhož je jádro knihy vystavěno, je následující myšlenkový experiment:

Existuje lingvistická komunita, která mluví jazykem, který je hodně podobný angličtině, až na následující rozdíly (a na rozdíly, které z těchto přímo plynou). I když jsou jejich slova „dobrý“, „správný“ a „má být“ asociována se stejnými normativními rolmi jako naše slova „dobrý“, „správný“ a „má být“, jejich slova nejsou koextenzivní s našimi „dobrý“, „správný“ a „má být“. Tedy, i kdyby zcela správně věděli, co je „dobré“, „správné“ nebo co „má být“ v jejich smyslu, a snažili by se prosazovat a dělat to, co je „dobré“ a „správné“ a co „má být“ uděláno v jejich smyslu, nesnažili by se prosazovat to, co je dobré a správné a co má být uděláno. (Eklund 2017, 18)

Tento scénář klade otázku, zda je možné, aby existovaly takové normativní pojmy, které by měly stejnou normativní roli jako naše normativní pojmy, nicméně by označovaly něco jiného. Představme si například situaci, že existuje jazyková komunita, v níž se používá pojem dobrý* se stejnou normativní rolí jako náš pojem dobrý (lidé z této komunity chtějí dělat, co je dobré*, kritizují ty, kteří nejednají dobře*, atd.), ale označuje něco, co je dobré*, a nikoliv dobré.

Kromě tohoto scénáře Eklund popisuje pomyslného hrdinu knihy, který je členem naší lingvistické komunity a je představitelem tzv. *ardentního realismu*¹. Ardentní realista je extrémní normativní realista, který je přesvědčen, že sama realita favorizuje některé způsoby hodnocení a jednání (Eklund 2017, 1), že na normativní diskurs je možno aplikovat distinkci pravdivý–nepravdivý a že některé atomické normativní věty jsou pravdivé nezávisle na myšlení účastníků diskursu (Eklund 2017, 5).²

Pokud předložíme ardentnímu realistovi výše popsany scénář, může se k němu postavit buď tak, že připustí existenci komunity, v níž existují alternativní pojmy, a bude hledat způsob, jak

¹ Do češtiny by bylo možno *ardent realism* překládat jako „horlivý realismus“, nicméně v tomto textu zůstanu u převzatého slova „ardentní“.

² Navíc jsou pravdivé v robustnějším slova smyslu než minimalisticky pravdivé.

obhájit nadřazenost našich normativních pojmů, nebo tak, že vyloučí možnost existence alternativní komunity.

O první možnosti Eklund říká, že je problematická. Pokud se budeme snažit obhajovat naše normativní pojmy normativně, nikam to nepovede, protože stejným způsobem mohou postupovat členové alternativní komunity. Otázka, či pojmy jsou lepší a proč, se změnila na otázku, či pojmy jsou lepší* a proč. V případě, že se je budeme snažit obhajovat deskriptivně, nebudeme už hovořit o normativních pojmech a dojde ke změně tématu.

Existuje třetí pozice, která je kompatibilní s postojem ardentního realisty. Ta spočívá v přesvědčení, že naše normativní pojmy jsou vskutku privilegované, nicméně to nelze jazykově vyjádřit. Tato alternativa nepřipadá Eklundovi příliš věcně atraktivní, ačkoliv se mu intuitivně zamlouvá (Eklund 2017, 23–25).

Druhou možností reakce na alternativní scénář hodnotí Eklund pozitivněji a pokouší se ji rozvíjet. Ardentní realista k vyloučení možnosti existence alternativní jazykové komunity dle něj potřebuje, aby existovaly tzv. „referenčně normativní predikáty“ (Eklund 2017, 16), což jsou predikáty, jejichž referenty jsou určeny normativní rolí a něco označují.

Pro identifikaci normativity pojmů není podle Eklundova ardentního realisty primárně důležité, jaké vlastnosti pojmy označují, ale jakým způsobem je užíváme, jakou mají normativní roli (Eklund 2017, 79). Ta je s normativními pojmy nerozlučně sémanticky spojena. Pokud by tomu tak nebylo, referovaly by k něčemu jinému (Eklund 2017, 82). Aby se však stále jednalo o realistu, je třeba, aby normativní pojmy nebyly prázdné, a tedy aby vlastnosti, na něž se referuje, existovaly. O těchto vlastnostech Eklund říká, že existují v případě, že existují referenčně normativní predikáty, které je označují (Eklund 2017, 82). V tomto smyslu je zájem o vlastnosti u ardentního realisty sekundární.

Výše naznačenou argumentaci autor vypracovává v prvních pěti kapitolách své knihy. V první kapitole představuje svého hrdinu a jeho základní stanoviska; ve druhé kapitole předestírá alternativní scénář a základní směry, jimiž je možno na něj odpovědět; ve třetí kapitole podrobněji probírá tyto směry a námitky proti nim; ve čtvrté a páté kapitole pojednává o normativních pojmech, respektive vlastnostech.

V souvislosti s prvními pěti kapitolami je třeba se zastavit u toho, že proponované intimní spojení normativních rolí s normativními pojmy se ukazuje být nedostatečně argumentačně podložené a může vést ke skepsi vůči možnosti ardentního realismu. Eklundova hlavní motivace k obhajobě předložené charakteristiky normativních pojmů spočívá v tom, že všechny zvažované alternativy se mu jeví jako horší (Eklund 2017, 83).

Ve vztahu k normativním vlastnostem explicitně říká, že neidentifikuje nic konkrétního, co by je činilo normativními. Jediné, co předkládá, je jejich existenční podmínka a rozsah pojmu normativní vlastnost. Normativní vlastnosti existují, pokud existují normativní pojmy, které je určují, a to právě v tom rozsahu, do kterého jsou určeny prostřednictvím pojmů (Eklund 2017, 103–104). Skutečnost, že se čtenáři konkluzivního argumentu pro ardentní realismus vlastně nedostane, není nakonec na škodu, nicméně v kontextu tohoto argumentačního neúspěchu je třeba číst zbytek knihy.

V šesté kapitole Eklund popisuje pozici, která je na hranici mezi realismem a anti-realismem, tzv. *prezentacionalismus*. Ten vychází z myšlenky, že se normativita nenachází přímo ve světě, ale lze ji nalézt v našich reprezentacích světa, ačkoliv je zachována představa, že normativní věty jsou objektivně pravdivé, a to v robustním slova smyslu.

V sedmé kapitole se věnuje imoralismu na pozadí Marxových a Nietzscheho textů. Osmá kapitola je věnována spojení mezi tématem knihy a současnými metaetickými teoriemi, přičemž se jedná v zásadě o sběrnou kapitolu, v níž jsou shrnuty souvislosti, které se „jinam nevešly“.

Devátá kapitola spojuje zmínky o tzv. *thick concepts*³, které se objevují v průběhu celé knihy. Desátá kapitola je věnována obecným metafyzickým tématům v souvislosti se zacházením s pojmy; jako nejzajímavější pasáž se ukazuje ta o konceptuálním inženýrství a jeho možné aplikaci na uvažování a diskurs v normativní doméně.

Eklundova kniha je cenná v tom, že poctivě představuje mnoho metaetických pozic, jejichž prizmatem lze nahlížet na alternativní scénář. Na základě těchto rozborů se autor v druhé části knihy přesouvá k dalším teoretickým možnostem, které již nejsou tak přímočaře spojeny s realismem, a k obecnějším otázkám týkajícím se normativního diskurzu a metaetiky. Jisté omezení dané pozicí modelového hrdiny vede k umenšení prostoru věnovaného expresivismu a quasi-realismu jakožto velmi prominentním metaetickým teoriím.

Knihu lze chápat i jako průvodce po metaetickém poli, ačkoliv při tomto čtení vyžaduje jistou předchozí orientaci v dané problematice. Nespornou výhodou knihy je, že je psána s odstupem teoretika jiného odvětví filosofie. V textu samotném Eklund občas sklouzává ke kratším či delším odbočkám k tématům, která nejsou přímo spojena s metaetikou. Jedná se například o problematiku variací kvantifikátorů v metaontologii (Eklund 2017, 198–203). U těchto odboček by mohla být zpochybňována jejich relevance. Ospravedlnění zařazení odboček do knihy je však dáno nejen jejich samotnou zajímavostí, ale především tím, že kontrast s ostatními filosofickými oblastmi pomáhá zařadit metaetická témata do širšího kontextu a dodává jim plasticitu.

Dovolují si doplnit, že k Eklundově knize bylo Americkou filosofickou asociací zorganizováno symposium, přičemž výstupy z něj tvoří speciální číslo časopisu *Inquiry* vydané koncem roku 2019. Mezi Eklundovy komentátory se zařadili mj. Stephanie Leary, Kris McDaniel, Tristram McPherson či David Plunkett. Diskuse v člancích komentátorů a Eklundova souhrnná odpověď představuje taktéž informačně bohatou výměnu, která případnému čtenáři může být vhodným doplňkem ke čtení knihy samotné.

Literatura

Eklund, M. (2017): *Choosing Normative Concepts*, Oxford University Press.

Williams, B. (1993): *Ethics and the Limits of Philosophy*, Routledge.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

³ *Thick concepts* neboli „hutné koncepty“ jsou takové pojmy, v nichž je spojen hodnotící prvek s deskriptivním prvkem. Proti nim stojí tzv. *thin concepts*, tedy „řidké koncepty“, které jsou více hodnotící a obecnější než pojmy hutné. Ačkoliv je toto rozlišení v literatuře velmi běžné, neexistuje, pochopitelně, žádná přesná dělicí linie. K rozlišení srovnej Williamsovu knihu *Ethics and the Limits of Philosophy* (1993, 129–130).